

כ דבר יהוה:

כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים
 כֹּה וְכֵן עָשָׂה יְהוָה לְעַמּוֹת אֲרָצוֹת אֲרָצוֹת אֲשֶׁר עָבְדוּ אֱלֹהֵינוּ אֲתָכֶם:
 וְאָמַרְתָּ לְבְנֶךָ עֲבָדִים הָיִינוּ
 כִּי לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם וַיִּצְיָאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה:
 וַיִּתֵּן יְהוָה אוֹתוֹת
 כֹּה וְמוֹפְתִים גְּדֹלִים וְרַעִים בְּמִצְרַיִם בְּפָרְעָה וּבְכָל־בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ:
 וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הֵבִיא אֹתָנוּ לְתֶת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם:
 כִּד וַיִּצְוֵנוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב
 כֹּה לָנוּ כָּל־הַיָּמִים לְחַיֵּינוּ כִּהְיוֹם הַזֶּה: וְצַדִּיקָה תִּהְיֶה־לָנוּ כִּי־נִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת
 כִּי שְׁבִיעֵי ז' א אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: כִּי

דמליל יי: כ. ארי ישאלך
 בך. מחר למימר, מא
 סהדותא, וקמיא ודינא.
 דפקיד, יי אלהנא יתכון:
 כא. ותימר לךך, עבדין.
 הוינא לפרעה במצרים,
 ואפקנא יי, ממצרים ביד
 תקיפא: ככ. ויהב יי,
 אחין ומופתין, ורכיין
 וכישין במצרים, בפרעה
 ובכל אנש ביתיה לעינא:
 כג. ויתנא אפיק מתמן,
 בדיל לאעלא יתנא, למתן
 לנא ית ארעא, דקנייס

לאברהם: כד. ופקנא יי, למעבד ית כל קמיא האליו. למדחל קדם יי אלהנא, דייטב לנא כל יומיא, לקמוחנא
 כה. ונכותא תהי לנא, ארי גשר למעבד ית כל תפקידתא דנא, קדם, יי אלהנא קמא דפקנא: א. ארי

רשי (כ) כי ישאלך בנך מחר, יש⁶⁵ מחר שהוא אחר זמן. 65 שם פ"ח.

רס"ג (כ) מה העדות, מה סיבת העדות. (כב) ורעים, מרעים ומזיקים. (כד) ויצונו, ואז ציונו.

ראביע (כ) מה העדות, הטעם, למה זה העול עלינו בינות בני אדם¹⁰. (כא-כד) ואמרת, כי ה' פדנו מבית עבדים, והנה עשה לנו זאת הטובה, והנה חייבים אנחנו ליראה את שמו, כי כבר הכרנו, כי הוא הטיב לנו, ועוד ייטיב לנו להחיותנו, כי מצוותיו חיים הם למוצאיהם¹¹. (כה) וצדקה תהיה לנו, יש אומרים, מכאן רמו לשכר המצוות לעולם הבא¹². ולפי הפשט, כי מדרך הצדקה חייבים אנחנו לשמור את רצונו, כי הוא אדוננו¹³. והנכון בעיני, כי כל הגוים יראו שאנחנו צדיקים בשמרנו מצוותיו וחקי, שהם צדיקים, כי כן כתוב¹⁴.

רמב"ן נאה¹² ודיבורו בנחת עם הבריות¹³, עד שיקרא בכל ענין חס וישר. (כ-כה) וטעם כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות, שישאל 82 תענית טו ב. 83 יומא פ"א א. חזקוני (כ) אשר צוה ה' אלהינו אתכם, בכך¹⁶ חכם הכתוב מדבר¹⁶, שמדקדק כל כך בטעם המצוות. ובמה שאמר "אתכם" לא הוציא עצמו מן הכלל, דכיון שאמר "ה' אלהינו" קבל עליו עול מלכות שמים, ואתכם דקאמר היינו משום שלא נולד בשעת הצווי. אבל האומר: מה העבודה הזאת לכם (שמות יב כו), ולא הזכיר שם שמים מוציא עצמו מן הכלל של העבודה, דמשמע שאינה עליו. (כב) לעינינו, ואנחנו¹⁹ עדים בדבר.

10 רק לבני ישראל עול המצוות בין אומות העולם. 11 ע"פ משלי ד כב. 12 מפרשים צדקה שכר. תרגום יונתן בן עוזיאל: חכו יהי נטיר לנא לעלמא דאתי. 13 מפרשים צדקה - צדק. לפי הצדק אנו חייבים לעשות רצונו. 14 ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים (לעיל ד ח). כלומר, הגוים יודו שאנו צדיקים בשמרנו תורת ה' המלמדת מעשה צדקה להולכים בה.

(כד) לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, פירוש נהיה אותם הנוחלים כל הימים, שהם חיי העוה"ב. ודבר זה תשובה לסכלות ולחוסר דעת המינין ששואלין לישראל: למה לא פירש משה בדבריו לישראל שיירשו גן עדן והבאת העולם הבא אם יקיימו התורה. תשובה לרבריהם: הרי כאן בפירוש הזכיר שכר העולם הבא, ומה שלא בירר להם בהרבה מקומות אלא הארץ ושלות העולם הזה, היינו כדי להשמיעם דבר השווה לכל לאנשים ולנשים ולטף לחכמים ולשאינם חכמים כדי להמשיך לבם ליראה, וכמו כן מטעם זה לא הזכיר משה רבנו לישראל עונש גיהנם אם לא ישמרו מצוות התורה אלא הזהירם עונש חיי העולם הזה, כמו שמפורש בפרשת בחוקותי ובפרשת תבא, ובכמה מקומות אחרים. (כה) וצדקה תהיה לנו, סרסרה⁷⁰: וצדקה תהיה לנו לפני ה' אלהינו כי נשמור וגו'. כלומר שכר גדול נקבל על כך. דבר אחר: מוסב אכי ישאלך בנך מחר (פסוק כ), אמור לו: וצדקה תהיה לנו, כלומר שכר גדול נקבל על זאת כדי להמשיך לבו ליראת שמים.

ספורנו (כ) מה העדות, החלק העיוני שהוא עדות מופתי. והחקים והמשפטים, החלק המעשי. אשר צוה ה' אלהינו אתכם, ולא הספיקו מצוות בני נח. (כא-כג) עבדים היינו, ובהיות שבעבדותנו לא היינו יכולים לקנות השלימות המכוון מאתו, הפליא לעשות להוציאנו ולהביא אותנו אל הארץ שנוכל לקנות בה אותו השלימות. (כד-כה) ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה, להבין אותנו בשמירתם, ליראה את ה' אלהינו, וזה בהתבונן והכיר את גדלו. וכל זה רצה לטוב לנו כל הימים, כי חפץ חסד הוא, לא לתועלתו, לחיותנו כהיום הזה. וצדקה תהיה לנו, וזה שאמרת לך לטוב לנו כל הימים, רצוני לומר לטוב לנו בעולם הזה ובעולם הבא: לחיותנו כהיום הזה, חיי שעה, ולהיות לנו צדקה וזכות לפני ה' אלהינו בעולם הנצחי.

67 [בכור שור]. 68 [הגדה של פסח]. 69 [בכור שור]. 70 שם.

תחילה על מה יעידו אלה המצוות הנקראים עדות, בעבור שהם זכר לנפלאותיו ועדות בהם, כגון המצה והסוכה והפסח והשבת והתפילין והמזוזה, ומה החקים, כי נעלם טעמם בתורה. והמשפטים, ישאל מה המשפטים שנעשה במצוות האלה שנסקול העושה מלאכה בשבת, ונשרוף הבא על אשה ואמה, ונכה את הארבעים לזורע כלאים, כי משפטי ישוב המדינות בדיני השור והבור והשומרים ושאר הדינין שבתורה צדיקים וטובים הן, כל רואיהם יכירון. וצוה בתשובת השאלה הזאת שנגיד לשואל כל ענין יציאת מצרים, והכונה בזה הוא הטעם במה שאמר בעשרת הדברות אשר הוצאתיך מארץ מצרים (לעיל ה ו), כי יתכוין שנודיע לבן השואל כי ה' הוא הבורא והחפץ והיכול⁸⁴ כאשר נתבאר לנו ביציאת מצרים, וזה טעם לעינינו, כי אנחנו היודעים ועדים מן האותות והמופתים שראינו שם כי ה' אלהינו הוא האלהים בשמים ובארץ ואין עוד מלבדו (לעיל ד לט), כי כל זה יודע ביציאת מצרים כאשר פירשתי בדבור הראשון⁸⁵. והנה ראוי לנו לתת כבוד לשמו כי הוא בוראנו, ואשר הגדיל חסדו עמנו, ויצונו לעשות את החקים האלה הנזכרים בעדות חקים ומשפטים, ליראה אותו בעשותנו העדות זכר לנפלאותיו, לטוב לנו בעשיית החקים כי טובים הם, אין בהם חק שתהיה בו רעה כלל אע"פ שלא נתברר טעמם לכל⁸⁶. לחיותנו כהיום הזה, במשפטים, כי בכללם נחיה וכולם טובים אין בהם רעה כלל, אבל כולם גורמים חיים טובים בסוף. והנה אנחנו חייבין לעשות רצון הבורא שהוא אלהינו ואנחנו עמו וצאן ידיו⁸⁷, ואין בכל מצוותיו רק טוב, ועוד שתהיה לנו צדקה לפני ה' אלהינו, ויתן לנו שכר טוב בעשיית כל המצוות האלו. קרא גמול המצוות צדקה, כי העבד הקנוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו אם יתן עוד שכר בעבודתו, צדקה יעשה עמו.

84 ראה רמב"ן שמות יג טז, ולעיל ה יד. 85 שמות כ א. 86 אבל למשה נתברר, ראה רמב"ן להלן כב ו. י"ג כאן: שלא נתברר טעמם כלל. 87 ע"פ תהלים